

Kirjoja

Salla Jokela^a

Kaupunkisuunnittelun uudet juonet

Lieven Ameel

The Narrative Turn in Urban Planning: Plotting the Helsinki Waterfront.
Routledge, Abingdon, 2021. (153 s.)

Sanojen, kuvallisten esitysten ja materiaallisen todellisuuden välinen suhde on tarjonnut viime vuosikymmenien aikana yhteiskuntatieteilijöille ja humanististen alojen tutkijoille jatkuvasti uudistuvan tutkimuskohteen. Aihepiirin suosion taustalla on perusoivallus, jonka mukaan tekstit ja kuvat eivät ainoastaan kuvaa maailmaa ja sen ilmiöitä, vaan myös ohjaavat ihmisten havaintoja, mielikuvitusta ja käsityksiä siitä, mitä tulevaisuudessa tapahtuu. Kuvat ja tekstit ovat myös tärkeä osa kamppailua siitä, kenen tulkinnat maailmasta ovat relevantteja ja kuka saa määritellä kehityksen suunnan. Tutkijat ovat lähestyneet tätä ajatusta useista käsitteellisistä ja metodologisista näkökulmista. Esimerkiksi visuaalisen kulttuurin tutkijat ovat tarkastelleet kuvia performatiivisina toimijoina, jotka tuottavat kuvaamaansa todellisuutta, kun taas diskurssintutkijat ovat kiinnittäneet huomiota siihen, kuinka puhe ja tekstit ohjaavat ihmisten ajatuksia siitä, mikä on totta ja mitä maailmasta voidaan sanoa tai tietää.

Kirjallisuudentutkija Lieven Ameelin teos asettuu osaksi samaa traditiota. Sen lähtökohta ja kantava ajatus on kaupunkisuunnittelun ”kerronnallisessa käänneessä”, jolla Ameel viittaa suunnittelun käytäntöjen ”juonellistumiseen” sekä siihen liittyviin retorisiin tekoihin ja niiden tutkimiseen. Hän haluaa ymmärtää, kuinka kaupunkisuunnittelun retoriikka ja genreihin liittyvät konventiot muovaavat kaupunkia ja kuinka niiden tutkiminen voi auttaa ymmärtämään suunnittelun historiallisia ja kulttuurisia yhteyksiä.

Teos koostuu seitsemästä pääluvusta. Kolmessa ensimmäisessä Ameel avaa tutkimuksensa teoreettisia lähtökohtia ja johdattaa lukijan pohtimaan kaupunkisuunnittelun kertomuksellisuutta kirjallisuustieteen näkökulmasta. Hänen tapansa käsitellä aihetta osoittaa hyvin sanojen voiman. Kysymysten ja vastausten kautta etenevä kerronta herkistää lukijan mielikuvituksen sanojen merkityksille ja laajentaa perinteistä käsitystä kaupunkisuunnittelusta teknisen tiedonintressin ohjaamana alana. Ameel huomauttaa muun muassa, että englanninkielinen termi *plot* voi tarkoittaa asiayhteydestä riippuen joko juonta tai tonttia. Tämä kaksoismerkitys tekee näkyväksi sen, kuinka alueiden suunnittelu ja rakentaminen kietoutuvat ihmisten tulkintoja ja odotuksia ohjaaviin narratiiveihin ja kuinka tutkija voi tehdä näkyväksi näiden narratiivien ja käytäntöjen taustalla vaikuttavia ideologisia valintoja.

Kirjoittajan panos teoreettiseen keskusteluun on taksonomia, joka jakaa suunnittelun kontekstissa esiintyvät narratiivit kolmeen kategoriaan. Suunnittelun tukena hyödynnetyt narratiivit (*narratives for planning*) ovat paikallisia, suunnittelijoista riippumattomia paikkaan liittyviä narratiiveja, joiden kartoittaminen voi olla osa suunnitteluprosessia.

^a Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Tampereen yliopisto, salla.e.jokela@tuni.fi

Suunnittelukentän sisällä syntyvät narratiivit (*narratives in planning*) ovat osa kaupunkisuunnitteluun liittyvää suostuttelevaa tarinankerrontaa, joka konkretisoituu esimerkiksi suunnitteluvirastojen tuottamissa dokumenteissa. Suunnittelua koskevat narratiivit (*narratives of planning*) pitävät sisällään esimerkiksi paikallisten asukkaiden, brändi- ja mediatoimistojen tai kirjailijoiden tuottamat kertomukset, jotka liittyvät päätyneeseen tai meneillään olevaan suunnitteluprosessiin, mutta eivät ole virallisesti sen osia. Näistä muodostuu kehämäinen jatkumo, jossa suunnittelua koskevat narratiivit palautuvat osaksi paikallisten asukkaiden tapoja ottaa haltuun ja merkityksellistää omaa asuinympäristöään.

Teoksen parasta antia on teorian ja empirian vuoropuhelu, joka näkyy erityisesti Helsingin kaupunkisuunnittelun narratiiveja käsittelevissä luvuissa. Ne pureutuvat vanhoille satama- ja teollisuusalueille rakentuvien uusien asuinalueiden – Kalasataman ja Jätkäsaaren – suunnitteluun ja kehitykseen. Tapaustutkimukset ovat mielenkiintoista luettavaa Helsingin kaupunkikehityksestä kiinnostuneille. Samalla ne esittelevät kansainväliselle yleisölle vähemmän tunnettua suomalaista kaupunkisuunnittelua. Oivaltavat esimerkit osoittavat teoriaosiossa esiteltujen käsitteiden käyttökelpoisuuden sekä kirjoittajan perehtyneisyyden kaupunkisuunnittelun ajankohtaisiin käytäntöihin. Ameel havainnollistaa muun muassa sitä, kuinka suunnittelijat käyttävät metaforia ja vastakkainasetteluja asemoidakseen kehittyvät alueet osaksi kaupungin sosiaalista maantiedettä ja kuinka narratiivit liikkuvat kontekstista toiseen, kun paikalliset asukkaat käyttävät virallisia luonnehdintoja ja linjauksia omien päämääriensä saavuttamiseen. Helsingin Sörnäisiin kaavoitetun Kalasataman alueen monivaiheiseen rakentumiseen nivoutuva tarinankerronta tarjoaa myös tilaisuuden keskenään ristiriitaisten narratiivien analyysiin.

Yksi herkullisimmista tapaustutkimuksista käsittelee Hannu Mäkelän *Hyvä jätkä* -romania, jota Helsingin kaupunki jakoi lahjana Jätkäsaaren ensimmäisille uusille asukkaille. Ameelin mukaan vuonna 2009 ilmestynyt teos asemoituu osaksi kehitysromaanien (*Bildungsroman*) genreä; päähenkilön täysi-ikäistyminen ja kiinnittyminen muuttuvaan yhteiskuntaan rinnastuvat Jätkäsaaren teollisuussataman kehittymiseen ja integroitumiseen osaksi kasvavaa kaupunkia 1900-luvun alussa. Ameel osoittaa, ettei *Hyvä jätkä* kuitenkaan ole pelkästään historiallinen romaani, sillä se sisältää karttoja ja tekstiliitteitä, jotka esittävät uudet suunnitelmat 1800-luvulta alkaneen kehityskaaren päätepisteenä. Tässä visiossa Jätkäsaari on toiminnallisesti ja visuaalisesti kiinteä osa Helsingin keskustaa. Teoksen hahmottelema lineaarinen polku huokuu modernin ajan edistysuskkoa, mutta johdattaa lukijan pois aikakaudelle tyypillisistä ”betonilähiöistä” kohti ranta-alueiden uutta urbanismia ja siihen kytkeytyvää kaupunkikansalaisuutta. Samalla esimerkki havainnollistaa kaupunkisuunnitteluun liittyvää dikotomista ajattelua, jossa kehitys määrittyy suhteessa aiempien sukupolvien rakentamaan kaupunkiympäristöön.

Kriittisen analyysin täydentää pohdinta narratiiveja hyödyntävän kaupunkisuunnittelun ”kadotetuista mahdollisuuksista”, jotka ohjaavat huomion Kalasataman ja Jätkäsaaren suunnittelijoiden sivuuttamiin tarinoihin. Tämä pohdinta havainnollistaa kirjallisuustieteellisen lähestymistavan hyötyjä ja kirjoittajan harjaantuneisuutta tunnistaa vaihtoehtoisia narratiiveja sekä arvioida niiden vaikutuksia ja mahdollisia rooleja kaupunkisuunnittelussa. Se pohjustaa myös teoksen viimeisiä lukuja, jotka tiivistävät lähestymistavan vahvuudet suhteessa kaupunkisuunnittelun ajankohtaisiin kysymyksiin, kuten moniäänisyyden vaalimiseen, monitieteisen kaupunkitutkimuksen ja suunnittelun opetukseen sekä pehmo-GIS:iin liittyvän metodologian kehittämiseen. Minua puhutteli erityisesti ehdotus monenlaisten ja jopa keskenään ristiriitaisten juonien sisällyttämisestä suunnitteluteksteihin väylänä kohti avoimempaa, kaupungin sisäistä moninaisuutta kunnioittavaa suunnittelua ja moniarvoista yhteiskuntaa.

Teos tiivistää hyvin kirjoittajan tähänastisen, huolellisen tutkimustyön kirjallisuustieteen alalla ja on samalla arvokas panos moni- ja poikkitieteelliseen kaupunkitutkimukseen ja -suunnitteluun. Ameel vakuuttaa lukijansa siitä, että suunnittelun tueksi tarvitaan uskottavia, paikallisuudesta merkityksensä ammentavia narratiiveja. Hän myös lunastaa

lupauksensa tuoda selvyttä käsitteelliseen viidakkoon, johon jokainen sanojen, kuvien ja materiaalisen todellisuuden suhdetta tutkiva törmää. Jäin kuitenkin pohtimaan, mitä narratiivisen lähestymistavan hyödyntäminen edellyttää tutkijalta käytännössä ja mikä on sen suhde muiden tieteenalojen traditioihin. Maantieteilijän koulutuksen saaneena kiinnitin huomiota esimerkiksi siihen, että kirjallisuustieteen näkökulmiin keskittyessään kirjoittaja mainitsee monet omalla alallani vakiintuneet käsitteet (esim. diskurssi ja imaginääri) lähinnä havainnollistaessaan tutkimuskirjallisuuden käsitteellistä sekavuutta. Tämä asetelma on pulmallinen, koska muiden alojen edustajat eivät voi yksinkertaisesti sanoutua irti omien tieteenalojensa traditioista käyttääkseen kirjallisuustieteen viitekehystä, jonka taidokas soveltaminen edellyttäisi kirjallisuudentutkijan ammattitaitoa, kuten erilaisten genrejen ja alan terminologian syvällistä tuntemista. Pahimmassa tapauksessa erilaisten käsitteistöjen välillä tasapainoilu johtaa uudenlaiseen sekavuuteen.

Temaattisesti ja esimerkkiensä puolesta teos on tasapainoinen ja tapaustutkimukseksi ansiokkaan yleistyskelpoinen. Olisin tosin lukenut mielelläni lisää tutkimuksen suhteesta ranta-alueiden suunnittelun ja rakentamisen maantieteelliseen tutkimukseen. Ameal olisi voinut myös syventää paikan identiteettiä, karttojen poliittisuutta ja kaupungin sosiaalista maantiedettä koskevia ajatuksia. Argumentaation avoimeksi jättävät kysymykset toimivat kuitenkin sopivana haasteena muille aloille: kirjassa esitettyjen käsitteiden varassa voi ryhtyä rakentamaan tutkimustraditioiden ja -näkökulmien välisiä dialogeja. Kaikkiaan Ameal punoo monien alojen edustajat taidokkaasti osaksi juonta, jossa kaupunkisuunnittelu avautuu perinteisten suunnitteluprofessioiden ulkopuolelta tulevalle asiantuntemukselle. Samalla hän rohkaisee kaupunkikehityksestä kiinnostuneita tutkijoita ja suunnittelijoita hyödyntämään ja kommentoimaan narratiivista lähestymistapaa omista näkökulmistaan.